

Samotność. Interpretacja utworu Jana Twardowskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Twardowski, *Samotność*.

Samotność. Interpretacja utworu Jana Twardowskiego

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy samotność można uznać za dar od Boga?

Odczuwanie samotności to jedno z podstawowych doświadczeń egzystencjalnych człowieka. Pojawia się w związku z utratą bliskich albo niemożnością nawiązania porozumienia i zbudowania relacji z innymi. Bywa największym z nieszczęść, ale też inspiracją twórczych poszukiwań. Zmusza człowieka do zastanowienia nad samym sobą i nad sensem życia, jest więc także szansą na odnalezienie autentycznych wartości. Różne rodzaje samotności ukazuje wiersz księdza Jana Twardowskiego – jednego z polskich poetów religijnych współczesności.

Twoje cele

- Poznasz postać i twórczość księdza Jana Twardowskiego.
- Przeanalizujesz różne rodzaje samotności opisane w wierszu *Samotność*.
- Wyjaśnisz znaczenie doświadczenia samotności w ludzkim życiu.

Przeczytaj

Przeczytaj lub posłuchaj

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DTiG8YdiX>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie dźwiękowe lekcji dotyczące dwudziestowiecznej poezji.

Poezja XX w. obciążona jest brzemieniem bolesnych doświadczeń człowieka współczesnego, stąd tyle w niej żalu, buntu, wątpliwości i trudnych pytań, na które nie ma odpowiedzi. Twórczość Jana Twardowskiego (1915–2006), choć ukazuje ten sam świat ze wszystkimi jego ciemnymi stronami, jest inna – pełna pogody, nadziei, akceptacji i prostoty.

Ławeczka Jana Twardowskiego w Warszawie.

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Poeta-kapłan zgodnie z nauką [chrześcijańską](#), ale bez cienia moralizatorstwa czy kaznodziejskiego tonu pomaga inaczej spojrzeć na swoje życie. Nie daje jednak gotowej recepty na przezwyciężenie bólu i cierpienia. Uświadamia tylko ich sens.

Samotność pochodzi z tomu *znaki ufności* (1970), jednego z pierwszych zbiorów księdza Twardowskiego. Tytuł liryku sugeruje, że będziemy mieć do czynienia z opisem doświadczenia zespolonego od wieków z ludzką egzystencją. Już w biblijnej Księdze Rodzaju Stwórca dostrzega, że samotność przynosi

cierpienie: orzeka, iż „**Nie jest dobrze, żeby mężczyzna był sam**” (Rdz 2,18), dlatego daje mu towarzyszkę życia.

Od tamtej pory człowiek żyje wśród innych ludzi, a jednak poczucie osamotnienia pozostaje jednym z najbardziej dotkliwych problemów jego bytu. To zarazem odwieczny motyw literacki, znany nam z dzieł najdawniejszych aż po literaturę najnowszą. Wystarczy przejrzeć same tytuły wierszy powstałych w wieku XX (*sam* Józefa Czechowicza, *Samotność* Anny Świrszczyńskiej, *Moja samotność* Ewy Lipskiej, *Kto wybiera samotność* Ryszarda Krynickiego), żeby przekonać się, jak ważny jest to wątek w literaturze współczesnej.

” Jan Twardowski

Samotność

Nie proszę o tę samotność
najprostszą
pierwszą z brzegu
kiedy zostaję sam jeden jak palec
kiedy nie mam do kogo ust
otworzyć
nawet strzyżyk cichnie choć
mógłby mi ćwierkać przynajmniej
jak pół wróbla
kiedy żaden pociąg pośpieszny nie
śpieszy się do mnie
zegar przystanął żeby przy mnie nie chodzić

Motyw samotności często pojawia się również w samej twórczości księdza Twardowskiego. Znamy go najlepiej z popularnego wiersza *śpieszmy się*, w którym pustkę powstałą po odejściu najbliższych wymownie symbolizują pozostawione „buty i telefon głuchy”. O opuszczeniu przejmująco pisze poeta również w wierszach „*telefon milczy, bliscy i obcy, różne samotności*”.

Źródło: Stephen Gidley, *Czyżyk*, dostępny w internecie: Wikimedia Commons, licencja: CC BY 2.0.

od zachodu słońca cienie coraz dłuższe
nie proszę Cię o tę trudniejszą
kiedy przeciskam się przez tłum
i znowu jestem pojedynczy
pośród wszystkich najdalszych bliskich
proszę Ciebie o tę prawdziwą
kiedy Ty mówisz przeze mnie
a mnie nie ma

Źródło: Jan Twardowski, *Samotność*.

Słownik

teologia

(łac. *theos* - bóg + *logos* - słowo) dziedzina ludzkiej aktywności intelektualnej, polegająca na rozważaniach dotyczących rzeczywistości pozaempirycznej w świetle przekonań metafizycznych określonej religii, w szczególności – na temat Boga, bytów duchowych, losów człowieka po śmierci

chrześcijaństwo

największa z religii monoteistycznych, mająca związki z judaizmem (w obu postawą wiary jest Stary Testament, ale chrześcijanie w skład Biblii wliczają też Nowy Testament); podstawą chrześcijaństwa jest przekazane w czterech Ewangeliach nauczanie Jezusa Chrystusa – Syna Bożego, który (przyjawszy postać człowieka) oddał życie na krzyżu dla zbawienia ludzi

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższym multimedium, a następnie przeczytaj wiersz *Samotność*. Do jakiego typu liryki należy utwór? Odpowiedź uzasadnij w formie krótkiej notatki.

Polecenie 2

Zastanów się, czym jest anafora i jaką rolę pełni wierszu Jana Twardowskiego. Zapisz swoje wnioski.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PN0G7tUzW>

Jan Twardowski

Samotność

Nie proszę o tę samotność najprostszą
pierwszą z brzegu
kiedy zostaję sam jeden jak palec
kiedy nie mam do kogo ust otworzyć
nawet strzyżyk cichnie choć mógłby mi ćwierkać przynajmniej jak pół wróbla
kiedy żaden pociąg pośpieszny nie śpieszy się do mnie
zegar przystanął żeby przy mnie nie chodzić
od zachodu słońca cienie coraz dłuższe
nie proszę Cię o tę trudniejszą
kiedy przeciskam się przez tłum
i znowu jestem pojedynczy
pośród wszystkich najdalszych bliskich
proszę Ciebie o tę prawdziwą
kiedy Ty mówisz przeze mnie

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

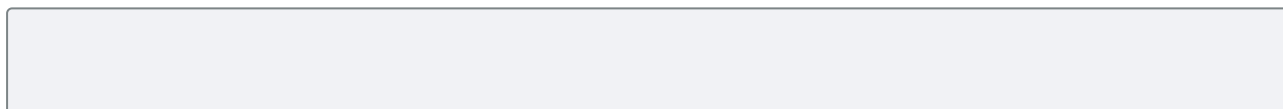
Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

Muzyka wykorzystana w prezentacji: James Forest, Purple Oceans, licencja: Artlist.io.

Audiobook

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka i wyjaśnij, jaki stosunek do pychy ma poeta.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PNOG7tUzW>

Zwróćmy uwagę, że samotność nie ma w wierszu Twardowskiego charakteru brzemienia, krzywdy, na którą można by się skarżyć, nie słyhać nigdzie tonu narzekania czy żalu do Stwórcy. Przeciwnie – samotność staje się tutaj przedmiotem modlitwy. W pierwszej chwili odczuwamy w tym rażący absurd: przecież samotność jest doświadczeniem, jakiego z pewnością nie chcielibyśmy przeżywać, prosimy więc Boga raczej o to, by nas przed nią ustrzegł, ocalił. Wynika to jednak tylko z naszej zwyczajnej, ludzkiej perspektywy, która sprawia, że za wszelką cenę staramy się unikać w życiu przykrych i bolesnych przeżyć, a każde nieszczęście odbieramy jako niesprawiedliwą, zbyt surową karę boską. W poezji księdza Twardowskiego samotność ma zupełnie inny wymiar: staje się darem od Boga – darem trudnym, gorzkim, ale potrzebnym i wartościowym. Toteż w wierszu różne samotności za to doświadczenie autor Bogu dziękuje:

Przyszedłem Ci podziękować

za samotności różne

za taką gdy nie ma nikogo

lub gdy się razem płacze.

Wymieniając w tym liryku różne rodzaje samotności, uznaje, że jest tylko „jedna ta co prowadzi do Ciebie”. O niej też mówi ostatnia część analizowanego tu utworu, w której poeta wyraża pragnienie, by stać się głosem samego Boga. W kulturze

chrześcijańskiej kaznodzieja ma za zadanie głosić słowo Boże. W osobie duchownego osiąga ono, jak powiadają teologowie, „najwyższy stopień intensywności”. Kapłan jest do tego upoważniony przez Kościół w imię Jezusa, co więcej, w sprawowaniu sakramentów staje się pełnomocnikiem Chrystusa na ziemi. I choć Bóg może przemawiać przez każdego człowieka i każdy może stać się Bożym narzędziem, to jest to jednak szczególna misja osób duchownych. Ksiądz wyraża pragnienie, żeby mówił przez niego Stwórca, tak jak przemawiał niegdyś przez Mojżesza, pouczywszy go wcześniej: **„Kto dał człowiekowi usta? Kto czyni go niemym albo głuchym, [...] czyż nie Ja, Pan? Przeto idź, a ja będę przy ustach Twoich i pouczę cię, co masz mówić”**.

U źródeł prośby autora leży gorące pragnienie, by ustrzec się od grzechu pychy, który może się przejawiać w skupianiu ludzkiej uwagi na własnej osobie. W przypadku księdza jest to szczególnie istotne, bo ma on być jedynie neutralnym pośrednikiem między Bogiem a ludźmi, epatować ich słowem Bożym, a nie własną elokwencją. Ten strach przed kapłańską pychą i przemądrzałością towarzyszył Janowi Twardowskiemu stale, co widać w różnych jego wierszach. W utworze *Kaznodzieja* prosi: **„chronię mnie od pięknej gładkiej wymowy kościelnej [...] proroczych ryków”**. Nieraz też wyraża przekonanie, że nawet niezgrabne słowa, naiwne gesty, a zwłaszcza najprostsza wiara są lepszą drogą do Boga niż jakiegokolwiek pełne charyzmy i egzaltacji kaznodziejskie mądrości, które bywają wyrazem wywyższania się duchownego ponad nieuczony tłum. Ksiądz Twardowski chciał być prostym, niewidocznym narzędziem w ręku Stwórcy, aby jak najmniej przeszkadzać w intymnej relacji Bóg – człowiek. Prosił o to często w wierszach-modlitwach, takich choćby jak omawiana tu *Samotność* (**„proszę Ciebie o tę prawdziwą kiedy Ty mówisz przeze mnie a mnie nie ma”**) czy *Przezroczyście*:

Modlę się Panie żebym nie zasłaniał

był byle jaki ale przezroczysty

[...]

aby już Ciebie tylko było widać

Na koniec zwróćmy uwagę, że – choć mówi do nas ksiądz – w analizowanym wierszu nie znajdziemy jakichkolwiek śladów pouczania, rad, sugestii czy prób przekonania do słuszności własnego punktu widzenia. Utwór wyraża po prostu

wewnętrzną i bardzo osobistą potrzebę człowieka zmierzającego do Boga. Samotność staje się dla niego własnym sposobem cichego miłowania Stworzyciela w myśl przykazania: „**Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem**”. W słowach księdza Twardowskiego nie słyhać moralizatorskiego tonu. To po prostu skromna, dyskretna, a przy tym bardzo szczerza deklaracja własnej wiary. Przecież sam zapewniał swojego czytelnika w wierszu *Wyjaśnienie*:

nie przyszedłem pana nawracać

[...]

po prostu usiądę przy panu

i zwierzę swój sekret

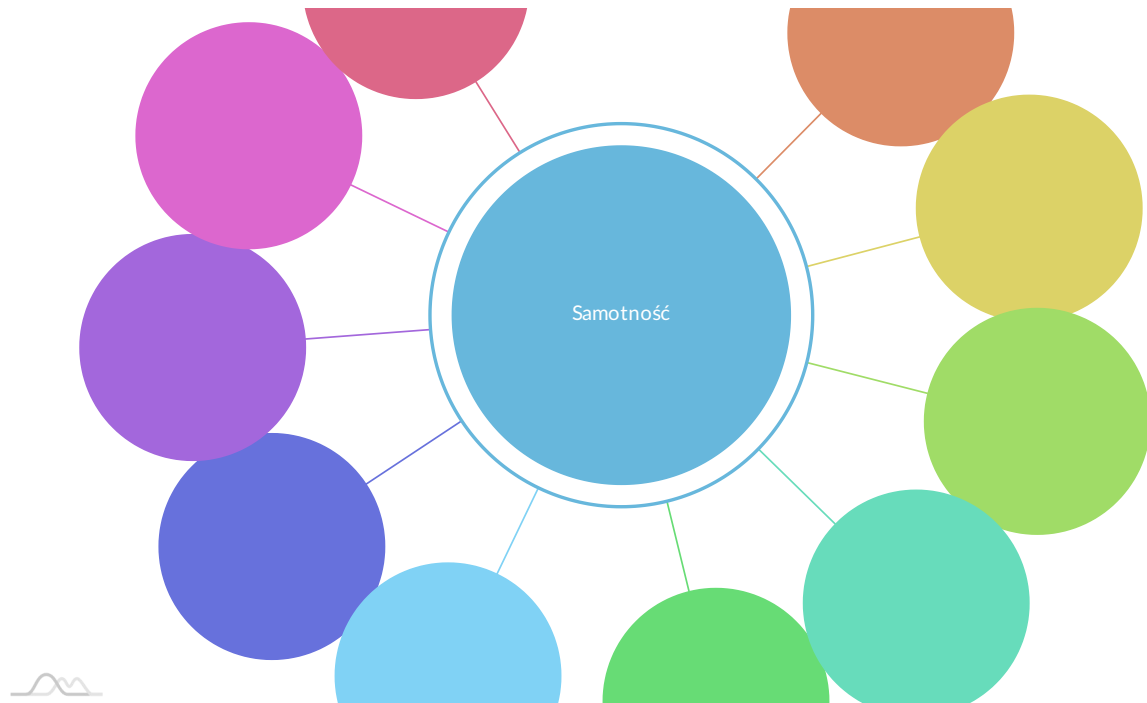
że ja, ksiądz

wierzę Panu Bogu jak dziecko.

I jednym z takich ufnych wyznań wiary jest wiersz *Samotność*.

Polecenie 2

Jakie zauważasz cechy samotności w wierszu Jana Twardowskiego? Wynotuj je w formie mapy myśli.

Ćwiczenie 1

Samotność ma w wierszu Twardowskiego charakter...
Wybierz poprawną odpowiedź.

☐ modlitwy, daru Boga.

☐ skargi.

☐ brzemienia.

☐ krzywdy.

Ćwiczenie 2

Dokończ podane zdania zgodnie z informacjami z audiobooka.

1. W ostatniej części utworu autor wyraża pragnienie
2. Utwór wyraża wewnętrzną
3. W przekazach ks. Twardowskiego nie ma moralizatorskiego tonu, jest natomiast

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: *Samotność*. Interpretacja utworu Jana Twardowskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę,

paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię;
określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- zapozna się z postacią i twórczością księdza Jana Twardowskiego;
- przeanalizuje różne rodzaje samotności opisane w wierszu *Samotność*;
- wyjaśni znaczenie doświadczenia samotności w ludzkim życiu.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o dyskusję na temat:

- a) Czym jest samotność?
- b) Jakie są przyczyny samotności człowieka?
- c) Co może być skutkiem tego, że człowiek czuje się samotny?

Uczniowie dyskutują na forum, a nauczyciel podsumowuje wszystkie wypowiedzi. Zwraca uwagę na fakt, że istotą bycia samotnym jest brak poczucia więzi emocjonalnej z innymi ludźmi. Można też odwołać się do sytuacji pandemii i zapytać, jak uczniowie radzą sobie z poczuciem samotności wywołanym przymusową izolacją.

2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat i cel zajęć oraz wspólne z uczniami ustala kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Kształcenie umiejętności analizowania i interpretowania utworów poetyckich.

Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i postępują według ustalonego trybu pracy:

- Wstępne rozpoznanie. Określenie nadawcy i odbiorcy wypowiedzi, typu liryki oraz sytuacji lirycznej.
- Określenie tematu utworu.
- Analiza środków stylistycznych. Zwrócenie uwagi na język i styl utworu, wskazywanie, nazywanie i określanie funkcji środków poetyckiego wyrazu.
- Ukształtowanie wypowiedzi. Określenie cech gatunkowych utworu.

Nauczyciel może wyznaczyć zdolnego ucznia do pomocy określonej grupie lub

grupom uczniów (ekspert).

Do wykonania tego zadania konieczne jest zapoznanie uczniów z sekcją „Przeczytaj” oraz „Prezentacja multimedialna”.

2. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Uczniowie, w parach, rozwiązują ćwiczenia zawarte w sekcji „Audiobook”. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je w większych grupach, przygotowując spójną argumentację, którą zaprezentują na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie zadań.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie przygotowują konspekt pracy argumentacyjnej, w której przedstawiają interpretację omawianego tekstu poetyckiego. Pracują indywidualnie, posilając się treściami z lekcji.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.

Praca domowa:

1. Zaproponuj dwa teksty korespondujące z omawianymi podczas lekcji utworami. Przygotuj uzasadnienie swojego wyboru.

Materiały pomocnicze:

- *Słownik terminów literackich*, Warszawa 1995.
- George Lakoff, Mark Johnson, *Metafory w naszym życiu*, Warszawa 2010.
- Aleksandra Okopień-Sławińska, *Semantyka wypowiedzi poetyckiej*, Kraków 2001.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Prezentacja multimedialna” do podsumowania lekcji.

